Coimisiún na Scrúduithe Stáit

SCRÚDÚ NA hARDTEISTIMÉIREACHTA, 2005

TÍREOLAÍOCHT – GNÁTHLEIBHÉAL

DÉ LUAIN, 13 MEITHEAMH – TRÁTHNÓNA, 1.30 go 4.50

TREORACHA D'IARRTHÓIRÍ

Baineann Ceist 1 leis an Léarscáil Shuirbhéireacht Ordanáis agus tá sí éigeantach.

Tá na ceisteanna eile, ó 2 go dtí 18, leagtha amach i **gCEITHRE** roinn. Is iad seo, Tíreolaíocht Fhisiceach, Tíreolaíocht Shóisialta, Tíreolaíocht Eacnamaíoch, Tíreolaíocht Réigiúnach agus Dhomhanda.

Caithfear **cúig cheist** a fhreagairt ach **gan níos mó ná dhá cheist** a fhreagairt as aon roinn amháin.
Ní mór d'iarrthóirí tabhairt faoi:

- Ceist 1;
- Ceist amháin sa Tíreolaíocht Réigiúnach agus Dhomhanda [as Ceisteanna 14-18];
- Trí cheist eile as 2-18;

Tá rogha na gceisteanna as 2 –18 faoi réir ag an gcoinníoll atá luaite thuas, nach bhfuil sé ceadaithe **níos mó ná dhá cheist** a fhreagairt as aon roinn amháin.

DEIMHNIGH LE DO THOIL GO bhFUIL LÉARSCÁIL SHUIRBHÉIREACHT ORDANÁIS AGUS AERFHÓTAGRAF AGAT SULA dTUGANN TÚ FAOIN bPÁIPÉAR SEO.

<u>NÍ MÓR</u> AN CHEIST SEO A FHREAGAIRT

<u>CEIST 1.</u> <u>SUIRBHÉIREACHT ORDANÁIS</u>

Scrúdaigh an Léarscáil Shuirbhéireacht Ordanáis 1:50000 agus an Eochair Eolais a tugadh duit leis an bpáipéar seo.

(i) Tarraing sracléarscáil den limistéar atá clúdaithe ag an Léarscáil Shuirbhéireacht Ordanáis. Ar an sracléarscáil **<u>marcáil</u>** agus **<u>ainmnigh</u>** iad seo a leanas:

- Loch Uail
- An Chanáil Ríoga
- Móta
- Líne Iarnróid
- Tearmann Dúlra
- Oileán Bhantiarna

[**N.B. Níor cheart** an sracléarscáil a rianú agus ba cheart í a bheith **níos lú** ná an bhunléarscáil.]

(30 marc)

(ii) Ainmnigh agus tabhair láithreacha do **<u>CHEITHRE</u>** chineál dhifriúla seaniarsmaí atá le fáil sa réigiún seo.
(20 marc)

(iii) Agus fianaise ón léarscáil Shuirbhéaracht Ordanáis amháin á úsáid agat, mol agus mínigh **<u>TRÍ</u>** cúiseanna gur fhás an Muileann gCearr ag an suíomh seo.
(30 marc)

TÍREOLAÍOCHT FHISICEACH

Ceisteanna 2 - 5

CEIST 2. **OIGHRIÚ**

(i) Eiscir, Coire (Cirque), Gleann Oighrithe, Adharc agus Droimnín.

Ainmnigh **DHÁ** cheann de na gnéithe sin a cruthaíodh in **ardchríocha agus DHÁ** ghné a cruthaíodh ar **ísealchríocha**.

(20 marc)

(ii) Mínigh, le cabhair léaráide, conas a cruthaíodh **TRÍ** cinn ar bith de na gnéithe a **roghnaíodh i gcuid (i).** Tabhair **sampla in Éirinn** de gach ceann díobh.

(60 marc)

CEIST 3. **AN FHARRAIGE (MUIRÍ)**

(i) Ainmnigh **DHÁ** ghné a cruthaíodh feadh **cóstaí ardchríche agus DHÁ** ghné a cruthaíódh feadh **cóstaí ísealchríche.**

(20 marc)

(ii) Mínigh, le cúnamh léaráidí, conas a cruthaíodh **TRÍ** cinn ar bith de na gnéithe **atá luaite i gcuid (i).** Tabhair **sampla in Éirinn** de gach ceann díobh.

(60 marc)

CEIST 4. **CUMHSCAIL (GLUAISEACHTAÍ) TALÚN**

(i) Creatha Talún, Fillsléibhte agus Bolcáin.
Roghnaigh **DHÁ** cheann ar bith díobh sin thuas agus i gcás **gach ceann díobh atá roghnaithe agat:**

- Ainmnigh limistéar **AMHÁIN** sa domhan ina dtarlaíonn sé.
- Déan cur síos agus mínigh conas a tharlaíonn sé, le cabhair léaráide.

(60 marc)

(ii) Déan cur síos agus tabhair míniú ar **DHÁ** éifeacht a d'fhéadfadh a bheith ag crith talún ar chathair mhór.

(20 marc)

<u>CEIST 5.</u> <u>AN DOMHAN FISICEACH</u>

Tabhair míniú réasúnta mion ar **<u>DHÁ</u>** cheann de na ráitis seo a leanas.

(i) Tá mórán tírghnéithe difriúla in Éirinn de thoradh creimeadh ag aibhneacha. **(40 marc)**

(ii) Is féidir le próisis fhisiceacha **<u>NÓ</u>** cheimiceacha a bhéith ina gcúis le síonchaitheamh. **(40 marc)**

(iii) Tá beachtas ag dul i bhfeabhas i réamhfhaisnéisí aimsire ó blian go blian. **(40 marc)**

(iv) Tá bagairt ar phortaigh na hÉireann agus ba cheart iad a chaomhnú. **(40 marc)**

TÍREOLAÍOCHT SHÓISIALTA

Ceisteanna 6 - 9

<u>CEIST 6.</u> <u>AERFHÓTAGRAF - AN MUILEANN gCEARR</u>

Scrúdaigh an t-aerfhótagraf a tugadh duit leis an bpáipéar seo.

(i) Tarraing sracléarscáil den chuid den Muileann gCearr atá cuimsithe san aerfhótagraf. Ar an sracléarscáil **marcáil** agus **ainmnigh** iad seo a leanas.
[**N.B. Níor cheart** an sracléarscáil a rianú agus ba cheart di a bheith **níos lú** ná an grianghraf.]

- Dhá Shráid Chónasctha
- Dhá shéipéal
- Eastát tithíóchta
- Ceantar ina bhfuil coillearnach
- Carrchlós

(30 marc)

(ii) Samhlaigh go dteastaíonn ó fhorbróir i Muilleann gCearr coimpléacs nua caitheamh aimsire a thógáil sa limistéar atá cuimsithe sa ghrianghraf.
Tabhair suíomh oiriúnach don coimpléacs agus mínigh **<u>TRÍ</u>** chúis le do fhreagra.

(30 marc)

(iii) Bain úsáid as an aerfhótagraf agus as an léarscáil shuirbhéaracht ordanáis **araon** agus déan cur síos go gairid ar **<u>DHÁ</u>** phíosa fianaise gur baile mór margaidh í an Muileann gCearr.

(20 marc)

CEIST 7. STAIDÉAR DAONRA

(i) Tá mórán tosca ann a imríonn tionchar ar fhás daonra. Orthu sin tá:

- Sláinte
- Cogadh
- Stádas na mban
- Oideachas
- Teicneolaíocht níos fearr
- Dífhostaíocht

Roghnaigh **TRÍ** cinn ar bith de na tosca sin thuas agus mínigh conas a chuireann **gach ceann** díobh isteach ar fhás daonra.

(60 marc)

(ii) "Tá méid na clainne ag titím sa **Domhan Forbartha** agus beidh fadhbanna mar thoradh ar sin sa todhchaí."
An aontaíonn tú leis an ráiteas sin? Tabhair míniú le do fhreagra.

(20 marc)

CEIST 8. STAIDÉAR UIRBEACH

(i) Tá Fás Tapa Daonra tar éis **cuid mhaith fadhbanna a chruthú i gcathracha.** Orthu sin tá:

- Easpa Tithíochta
- Plódú Tráchta
- Truailliú
- Coirpeacht agus Drugaí
- Galar

Roghnaigh **TRÍ** cinn ar bith de na fadhbanna sin agus tabhair míniú **ar gach ceann díobh** trí thagairt a dhéanamh do **chathair NÓ do chathracha** a bhfuil staidéar déanta agat orthu.

(60 marc)

(ii) "Tarlaíonn **Bánú na Tuaithe** nuair a bhogann a lán daoine amach as limistéir thuaithe."

Tabhair míniú ar **DHÁ** éifeacht ar bith a d'fhéadfadh a bheith ag an mbánú tuaithe seo ar **AON réigiún amháin** a bhfuil staidéar déanta agat air.

(20 marc)

<u>CEIST 9.</u> **<u>SAINCHEISTEANNA SA TÍREOLAÍOCHT SHÓISIALTA</u>**

Scrúdaigh **<u>DHÁ</u>** cheann de na ráitis seo a leanas go réasúnta mion:

(i) Is fadhb í Sraoilleáil Uirbeach i gcathracha nua-aimseartha.

(40 marc)

(ii) Is obair in aisce í go leor den obair a dhéanann mná agus meastar faoina luach í dá bhrí sin sa domhan atá i mbéal forbartha agus sa domhan atá forbartha araon.

(40 marc)

(iii) Is minic a bhíonn imircigh thíos leis an leithcheal.

(40 marc)

(iv) Imríonn Rátaí Breithe agus Rátaí Báis tionchar ar athrú daonra.

(40 marc)

TÍREOLAÍOCHT EACNAMAÍOCH

Ceisteanna 10 - 13

<u>CEIST 10.</u> **<u>FUINNEAMH</u>**

(i) Ainmnigh agus tabhair míniú go mion ar **<u>THRÍ</u>** chineál fuinnimh in-athnuaite.

(60 marc)

(ii) Tabhair míniú ar **<u>DHÁ</u>** bhealach a bhféadfadh daoine fuinneamh a chaomhnú sa teach.

(20 marc)

CEIST 11. TALMHAÍOCHT

(i) Is iomaí toisc a imríonn tionchar ar an talmhaíocht. Orthu sin tá:

- Aeráid
- Torthúlacht na hIthreach
- Beartais Rialtais
- Gaireacht (gar) do Mhargaí

Roghnaigh **DHÁ** cheann ar bith de na tosca agus mínigh go mion conas a d'imir **gach ceann díobh** sin tionchar ar an talmhaíocht **in aon limistéar a bhfuil staidéar déanta agat air.**

(40 marc)

(ii) "Tá lion na ndaoine atá ag obair ar an talamh ag titim go tapa sa Domhan Forbartha."

- Mínigh go mion **DHÁ** cheann de na cúiseanna leis an laghdú (titim) **seo in aon limistéar talmhaíochta a bhfuil staidéar déanta agat air.**

- Tabhair míniú ar **DHÁ** bhealach ina bhféadfaí moill a chur leis an laghdú sin.

(40 marc)

CEIST 12. SAINCHEISTEANNA SA TÍREOLAÍOCHT EACNAMAÍOCH

Tabhair míniú réasúnta mion ar **DHÁ** cheann de na ráitis seo a leanas:

(i) Is ábhar imní sa domhan faoi láthair an t-ardú atá ag teacht ar phraghas na hola.

(40 marc)

(ii) Is ábhar imní í atá ag dul i méid cailliúint na bhforaoiseacha trópaiceacha báistí.

(40 marc)

(iii) Tá ag éirí go han-mhaith leis an gcóras iarnróid tapa LUAS i mBaile Átha Cliath.

(40 marc)

(iv) Is córas é an Tionscal Déantúsaíochta ina bhfuil ionchuir, próisis agus aschuir.

(40 marc)

CEIST 13. OBAIR ALLAMUIGH

Maidir le cleachtadh **AR BITH** a rinne tú ar obair allamuigh sa Tíreolaíocht:

(i) Luaigh **teideal** agus **aidhmeanna** an chleachtaidh. **(8 marc)**

(ii) Tabhair cuntas beacht ar **DHÁ** bhealach a ndearna tú **ullmhúchán** don chleachtadh. **(16 marc)**

(iii) Tabhair cuntas beacht ar **THRÍ mhodh a d'úsáid tú chun an t-eolas a bhailiú**. **(24 marc)**

(iv) Mínigh **TRÍ thoradh** ar an obair allamuigh. **(12 marc)**

(v) Mínigh go beacht **TRÍ mhodh a d'úsáid tú chun do thorthaí a chur i láthair**. **(12 marc)**

(vi) Mínigh **athrú amháin a** dhéanfá dá mbéadh an cleachtadh san obair allamuigh á déanamh agat arís.

(8 marc)

Ceisteanna 14 - 18

- **Ní mór duit Ceist Amháin ar a laghad sa Tíreolaíocht Réigiúnach agus Dhomhanda a fhreagairt ach ní thig leat níos mó ná Dhá Cheist a fhreagairt.**

CEIST 14. TÍORTHA AGUS A gCUID RÉIGIÚN

Éire, An Iorua, An Eilbhéis, An Phortaingéil, An Spáinn agus An Fhrainc.
I gcás **AON CHEANN AMHÁIN** ar bith de na tíortha thuas a ndearna tú staidéar uirthi:

(i) Tarraing sracléarscáil a thaispeánann an chaoi a roinnfeá an tír iomlán ina **DHÁ RÉIGIÚN NÓ BREIS**. **(20 marc)**

(ii) Roghnaigh **DHÁ** réigiún díobh seo agus, i gcás **gach** ceann díobh, déan cur síos ar fhorbairt an réigiúin faoi na ceannteidil seo a leanas:

- Tíreolaíocht Fhisiceach
- Talmhaíocht
- Déantúsaíocht **nó** Seirbhísí **(60 marc)**

CEIST 15. TURASÓIREACHT

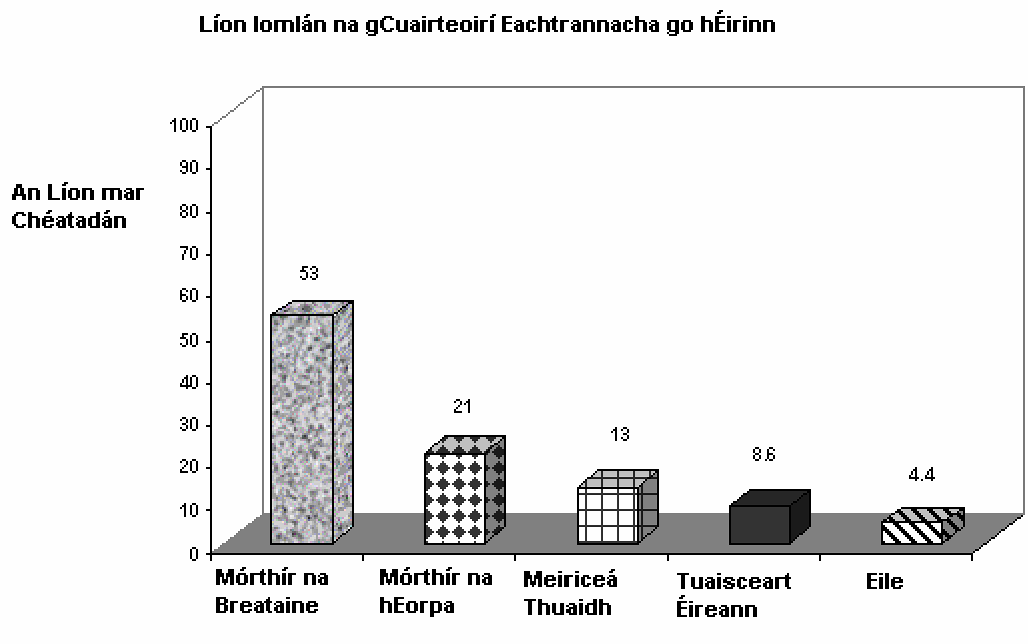

(i) Scrúdaigh na sonraí sa chairt thuas maidir le Líon na gCuairteoirí Eachtrannacha go hÉirinn agus freagair iad seo a leanas:

- Cad as a dtagann formhór na gcuairteoirí go hÉirinn?
- Cén céatadán a thagann as Meiriceá Thuaidh?

(10 marc)

(ii) Déan cur síos agus tabhair míniú beacht ar **THRÍ** chúis a dtagann turasóirí go hÉirinn. **(60 marc)**

(iii) Mínigh fadhb **AMHÁIN** a tharlaíonn toisc go dtugann lion mór turasóirí cuairt ar cheantar. **(10 marc)**

CEIST 16. RÉIGIÚIN SAN EORAIP

Scania, Machaire Thuaidh na hIodáile, Iarthar na hÉireann, an Nord/Pas de Calais, an Ruhr, an Sambre-Meuse.

(i) As liosta na réigiún thuas **roghnaigh agus sainaithin**:

- Réigiún Croíláir **AMHÁIN**
- Régiún Imeallach **AMHÁIN** nó Réigiún Foinsí Meata **AMHÁIN**.

(20 marc)

(iii) Déan cur síos ar na **réigiúin faoi na ceannteidil seo a leanas:**

- Gníomhaíochtaí Príomhúla
- Gniomhaíochtaí Tánaisteacha

(60 marc)

CEIST 17. RÁITIS AR AN EORAIP

Roghnaigh **DHÁ** cheann ar bith de na ráitis seo a leanas agus pléigh go mion iad:

(i) Is cuid mhór de geilleagar na Spáinne í an turasóireacht. **(40 marc)**

(ii) Tá cuid mhaith de rachmas (saibhreas) na hIorua bunaithe ar a cuid acmhainní nádúrtha. **(40 marc)**

(iii) Tá fadhbanna agus buntáistí araon ag teacht go hÉirinn i ngeall ar fhorleathnú an A.E. **(40 marc)**

(iv) Is í an talmhaíócht an tionscal aonair is tábhachtaí i ngeilleagar na hÉireann. **(40 marc)**

CEIST 18. **TÍREOLAÍOCHT DHOMHANDA**

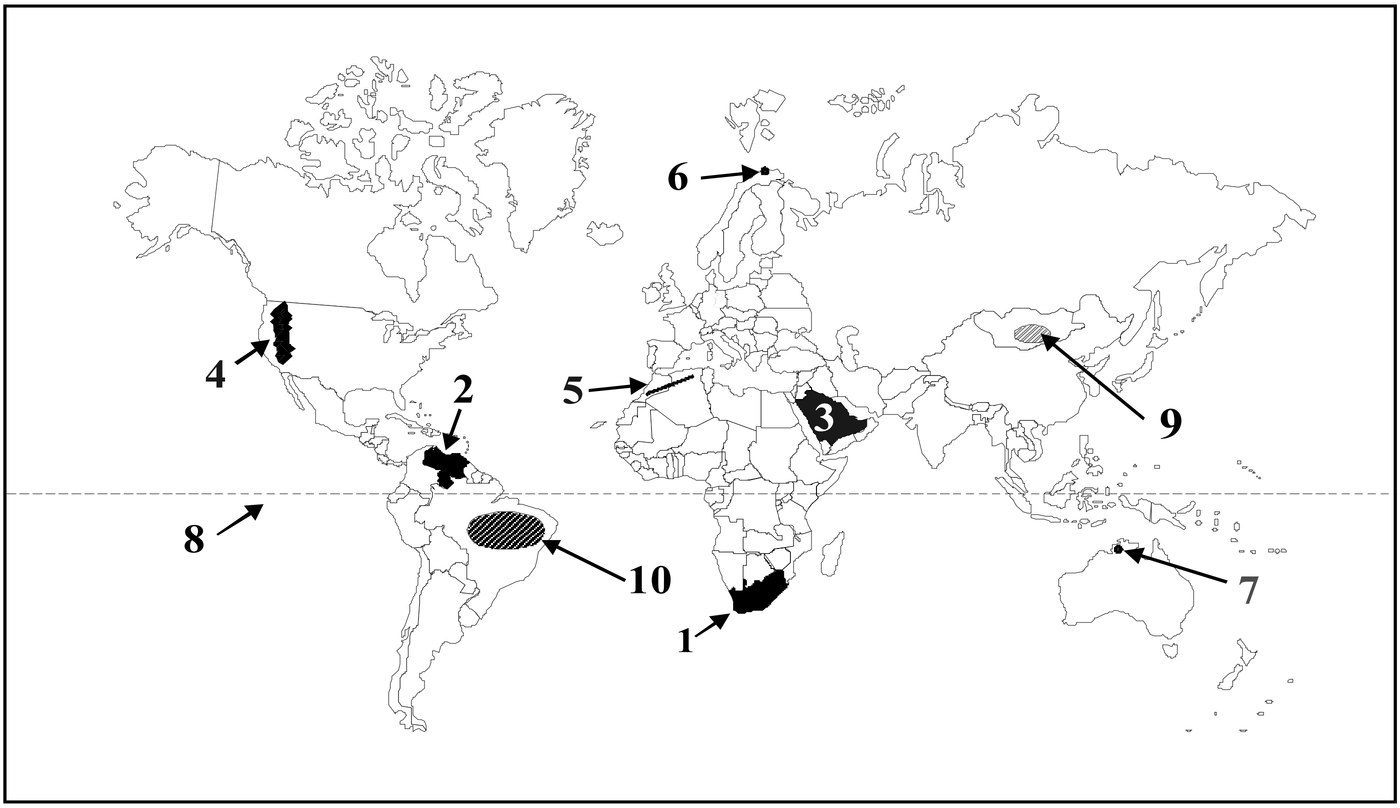

Scrúdaigh an léarscáil thuas den domhan.

(i) Ainmnigh na nithe 1 – 10 **i do leabhar freagraí**.

Tíortha 1, 2 agus 3; Sliabhraonta 4 agus 5; Cathracha 6 agus 7; Line Dhomhanleithid 8; Ceantar Fásaigh 9 agus Ceantar Foraoise 10.

(20 marc)

(ii) Bhí na limistéir seo a leanas go mór sa nuacht le blianta beaga.

*An tSúdáin *An Iaráic *An Meán-Oirthear

Roghnaigh ceann **AMHÁIN** de na limistéir sin agus tabhair cuntas ar na saincheisteanna a bhaineann leis.

(40 marc)

(iii)

FAIRTRADE

Guarantees a **better deal** for Third World Producers

Rathaíonn si beart níos fearr do Tháirgeoirí

TRÁDÁIL CHOIR

"Is í an Trádáil Choir an chúis lena bhfuil slí beatha ar bith ag na feirmeoirí beaga inár gcumann"

- Jorge Ramirez, Uachtarán, Grúpa El Guabo, Ecudor

Mínigh **DHA** shlí inar d'fhéadfadh daoine sa Domhan Forbartha cabhrú le trádáil leis an Domhan i mBéal Forbartha a chothromú.

(20 marc)

Leathanach Bán

Leathanach Bán